

Agnieszka Kliś¹

Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej

ORCID ID: 0000-0001-9872-9497

e-mail: aklis@ath.bielsko.pl

Aktualność *écriture féminine*: casus Kampania Przeciwko Przemocy Wobec Kobiet „(Nie)Bądź Miła”

ABSTRAKT

Poruszana w artykule kwestia aktualności przełomowego projektu *écriture féminine* Hélène Cixous opiera się na analizie przewodniego hasła Kampanii Przeciwko Przemocy Wobec Kobiet, „(Nie)Bądź Miła”. W trakcie analizy starano się wykazać, że projekt *écriture féminine*, mimo upływu lat, zachowuje swoją funkcjonalność i nie tylko nadal stanowi źródło inspiracji dla współczesnych dyskursów, ale także, że jest immanentnym elementem kształtowania subwersywnej przestrzeni, w której kobiety uczą się artykułowania siebie i swoich potrzeb, w ten sposób realnie kształtując na nowo relacje społeczne.

SŁOWA KLUCZOWE: *écriture féminine*, dekonstrukcja, język

Wprowadzenie

Przedstawiona w artykule analiza hasła Kampanii Przeciw Przemocy Wobec Kobiet, „(Nie)Bądź Miła” wyrosła z potrzeby wskazania na użytkowość, trudnego do bezpośredniego zastosowania w sferze publicznej, należącego już do klasyki feminizmu, projektu *écriture féminine* Hélène Cixous oraz z potrzeby wskazania na aktualność tej propozycji mimo upływu ponad 40 lat od jej przedstawienia. Funkcjonalność *écriture féminine* pozostaje szczególnie ważna w sferze mediów, chętnie korzystających z polisemicznych możliwości języka, zwłaszcza że teorie Cixous wraz z pracami Julii Kristevej, oraz Luce Irigaray, tak istotne dla lingwistycznego zwrotu ku dekonstrukcji płci kulturowej, stanowią nadal zaplecze współczesnej humanistyki.

¹ Data złożenia tekstu do Redakcji „MiS”: 16.01.2019 r.; data zatwierdzenia tekstu do druku: 10.05.2019.

Zaprezentowany w artykule wywód ma formę analizy, napisanej w oparciu o czołowy manifest francuskiej krytyki feministycznej *Śmiech Meduzy* i w odwołaniu do metodologii dekonstrukcji Jacques'a Derridy. Z uwagi na niejednorodność i wielopłaszczyznowość *écriture féminine*, które wchodzi w polemikę z wieloma dyskursami oraz obejmuje wielość wzajemnie warunkujących się pojęć, wprowadzono trzy, najbardziej relewantne dla analizowanego hasła „(Nie)Bądź Miła”, odniesienia – do psychoanalizy Sigmunda Freuda, teorii języka Jacques'a Lacana oraz teorii dekonstrukcji Jacques'a Derridy. Każda z tych teorii daje bogate możliwości różnorodnych interpretacji i syntez, dlatego skupiono się jedynie na elementach w nich pokrewnych, istotnych dla analizy, które jednocześnie przypominają o zakorzenieniu *écriture féminine* w wielu, klasycznych już dziś, teoriach i dyskursach.

W części empirycznej natomiast przedstawiono samą kampanię „(Nie)Bądź Miła”, oraz – poprzez propozycję dekonstrukcji sloganu – dostrzeżono, jak przenika go idea *écriture féminine* i w ten sposób wykazano, jakie znaczenie może mieć myśl Cixous dla współczesnej kobiety, wciąż uwikłanej w ograniczające ją patriarchalne struktury i związane z nią, narzucone role i schematy postępowania. Na tej podstawie wywnioskowano, że przeintelektualizowanie i teoretyzacja przypisywane *écriture féminine* nie pozbawiają go użyteczności, oraz że projekt ten, mimo upływu prawie połowy wieku, nie traci swej aktualności, realnie upodmiotowiając kobiety i umożliwiając im swobodną ekspresję, a w efekcie otwierając możliwość samodzielnego kreowania rzeczywistości, bez potrzeby poddawania się społecznie narzucanym ograniczeniom. Pisanie, *écriture*, w tym przypadku potraktowano, jako metaforę ekspresji w ogóle.

Écriture féminine – „Bo écriture ma być feminine”²

Śmiech Meduzy, esej, w którym Cixous, czołowa przedstawicielka feminizmu francuskiego, przedstawiła swój przełomowy projekt *écriture féminine*, czyli kobiece pisanie albo pisarstwo, ujrzał światło dzienne w 1976 roku. Stworzony pierwotnie z myślą o kobietach, jako ich narzędzie wyzwolenia z ograniczeń języka patriarchalnego, *écriture féminine* był, jak podkreślała jego autorka, ideą nieopisywalną w dialekcie fallocentrycznym, nieco enigmatyczną i nieuchwytną, na podobieństwo „różni” Derridy, niedającą się „steoretyzować [...], zamknąć [...], poddać regułom”.³

Cixous, opracowując *écriture féminine* wyraziła postmodernistyczne niepokoje związane z nierównością społeczną płci i jej obecnością w języku, a „tekst – *écriture*

---

² K. Kłosińska, *Feministyczna Krytyka Literacka*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2010, s. 417.

³ H. Cixous, *Śmiech Meduzy* „Teksty Drugie: teoria literatury, krytyka, interpretacja”, 1993, nr 4/5/6 (22/23/24), s. 155.

féminine– ustal[ita] jako przestrzeń starcia, konfliktów, ale [i] zarazem [miejsce] swoistej negocjacji, pomiędzy opozycją męską i kobiecą”⁴. Tworząc *écriture féminine*, Cixous odniosła się również do kluczowych filozoficznych teorii XX w., do których należały między innymi psychoanaliza Freuda, teoria języka Lacana, czy „teoria” dekonstrukcji Derridy (jak sam ujął ją w cudzysłów jej twórca). Freuda, Lacana, Derridę i Cixous, mimo oczywistych różnic, łączyła kontestacja postmodernizmu, chęć odbiegania od kanonów, poszukiwanie nowych znaczeń, zainteresowanie tym, co nieuchwytnie, spychane na margines i funkcjonujące poza sferą *stricte* rozumową bądź racjonalną. Tworząc swoją teorię *écriture féminine*, Cixous czerpała z ich dorobku i wchodziła z nimi w dyskurs, ale jednocześnie radykalizowała emancypacyjny przekaz zawarty już potencjalnie u poprzedniczek i poprzedników, a u niej odnoszący się do konkretnej, kobiecej podmiotowości.

Istotnym elementem pracy badawczej Freuda, który wykorzystała Cixous, była teoria rozwoju seksualnego, akcentująca funkcjonalny charakter ludzkiego *psyche* i wpływ *libido*, energii seksualnej i jej sublimacji, na proces twórczy. Zgodnie z teorią kluczowym okresem dla rozwoju psychiki dziecięcej był okres poprzedzający jedną z jego pięciu faz, fazę utajenia, w trakcie którego miał realizować się kompleks Edypa. By przewyciężyć związany z nim strach, chłopiec miał odrzucić matkę, i identyfikując się z ojcem, rozpoznać swoją autonomię od Innego, który jest miejscem działalności nieświadomego i intuicyjnego.

Cixous weszła w polemikę z Freudem odnosząc się do jego eseju, *Głowa Meduzy* z 1922 roku, w którym uczony porównał strach przed mitologiczną Meduzą do lęku przed kastracją, i zakwestionowała dyskurs braku mający definiować kobietę. Używając metaforycznej przenośni śmiejącej się Meduzy o niezliczonych włosach-wężach, Cixous wskazała na nieskończoność i różnorodność głosów kobiecych, ich płodność i twórczy potencjał, którym patriarchalny konstrukt odbiera możliwość ekspresji.

To właśnie w tej różnorodności Cixous rozpoznaje atut kobiecości, którą określa jako miłość wobec wszystkiego, co Inne, funkcjonujące poza logiką Tego Samego. Jak przypomina Katarzyna Szopa, to „umiłowanie bycia inną, odmienną”⁵. „Czarna”⁶, jak nazywa ją Cixous, kobiecość jest kulturowo nieobecna, bez prawa swobodnej artykulacji, dyskryminowana tysiącami lat patriarchalnej tradycji. By móc zaistnieć „w ramach obowiązującej fallicznej ekonomii reprezentacji”⁷, potrzebna jest jej re-konceptualizacja, a tanie może być dyskursem wiedzy zdobytej, wyuczonej, zapisanej w zakrzepłych słowach. Ma się dokonać poprzez

---

⁴ K. Kłosińska, *Feministyczna Krytyka ...*, op. cit., s. 417.

⁵ H. Cixous, C. Clément, *The Newly Born Woman*, tłum. B. Wing, Minneapolis-London 2008, s. 86, [w:] K. Szopa, *Nieziszczone narodziny. Cixous i Irigaray, czyli kobiety z Czarnej Kontynentu*, „Postscriptum Polonistyczne”, 2017, nr. 2, s. 15.

⁶ H. Cixous, *Śmiech Meduzy...*, op. cit., s.150.

⁷ K. Szopa, *Nieziszczone narodziny...*, op. cit., s. 13.

ciało, gdyż ten dyskurs należy odnajdywać „w ciele, we własnym życiu”⁸.

Własne ciało i związana z nim nieograniczona energia libidalna znajdująca swe źródło w wiecznie odradzającej się w cyklu miesięcznym witalności kobiety, która w dyskursie męskim staje się symbolem konwencjonalnie marginalizowanych problemów społecznych, jest jednocześnie głównym źródłem poznania i ekspresji, „figurą tekstu lub wręcz samym tekstem”⁹, materią literacką, którą kobieta pisze siebie. Borkowska parafrazuje, „Kobieta tworząc tekst, tworzy siebie, podobnie jak pająk-sieć, mityczna Arachne-tkaninę”¹⁰. Tworząc luki, szczeliny, pęknięcia, pisząc na marginesach, przelewając się poza centrum, wymyka się teoretyzacji, czy kodyfikacji w języku fallogocentrycznym i jednocześnie przełamuje dychotomię oscylującą wokół różnicy męskie/żeńskie. *Écriture féminine* to taki rodzaj ekspresji, który nie abstrahuje od kobiecego ciała i seksualności, wynoszący ją poza fallogocentryczną kodyfikację, czy teoretyzowanie, to materializujący się głos, kwestionujący istniejący *status quo* i postulujący przeformułowanie relacji społecznych, poczynając od języka.

Dostrzegając ogromny potencjał języka jako narzędzia przemiany społecznej, Cixous zwraca swoją uwagę ku koncepcji trzech porządków Lacana. Szczególnie interesuje ją porządek symboliczny, który wraz z Realnym i Wyobrażeniowym oznaczają pewien rozkład zjawisk, o strukturze przypominającej strukturę języka. Symboliczny, wyłaniający się z tzw. fazy lustra, czyli symbolicznego momentu, w którym dziecko rozpoznaje swoje odbicie jako autonomiczną, oddzieloną od matki, jednostkę wiąże się z rozwojem mowy u dziecka. Zgodnie z koncepcją Symbolicznego, wraz z odrzuceniem matki, chłopiec wchodzi do świata patriarchalnego, rządzącego się szeregiem zasad i reguł. Dziewczynki, identyfikując się z matką, na zawsze pozostają poza nawiasem porządku symbolicznego, „zatrzymując” się na etapie pierwotnych, niemych słów matki i nie otrzymując dostępu do retoryki logiki i rozumu. W efekcie język kobiecy znajdujący swe źródło w relacji matka-dziecko zostaje odrzucony, jako wrodzony, przed lingwistyczny potencjał, podrzędny wobec Symbolicznego w bipolarnej dychotomii męskie/żeńskie¹¹.

Cixous wchodzi w krytyczny dyskurs z Lacanem i kwestionuje koncepcję języka opartą o porządek symboliczny skonstruowany wokół męskiego fallusa, symbolu władzy i kontroli, w którym język kobiecy jest ułomny, prymitywny i naznaczony brakiem. To właśnie w języku kobiecym, w jego dostępie do świata wyobraźni, fantazji, swobodnych skojarzeń nienaznaczonych przez rozumowanie i skostniałe znaczenia, Cixous dostrzega potencjał wręcz nieograniczony. *Écriture féminine* staje

---

⁸ M. Duras, X. Gauthier, *Les Parleuses*, Minuit, Paris 1974, s. 48-49, [w:] K. Kłosińska, *Feministyczna Krytyka Literacka*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2010, s. 414.

⁹ M. Spsychalska, *Znikająca kobieta i śledztwo feministyczne*, „Teksty Drugie”, 2002, nr 6, s. 118.

¹⁰ G. Borkowska, *Cudzoziemki*, Warszawa 1996, [w:] M. Spsychalska, *Znikająca kobieta...*, *op. cit.*, s. 118.

¹¹ H. Cixous, *Śmiech Meduzy...*, *op. cit.*, s. 164.

się – tak potrzebną do wprowadzenia zmian społecznych – poetyką różnicy płci, degramatyzującą i agramatyzującą, zaburzającą składnię i dekonstruującą język, który dzięki temu zabiegowi staje się receptywny i otwarty na głos Innego/Innej¹².

Takie podejście pozwala Cixous widzieć w *écriture féminine* środek rebelii i swoistej anarchii będącej w stanie zakwestionować falliczny porządek świata. Język nie służy już komunikacji, ale realnej kreacji, buduje, tworzy, zarazem dekonstruuje, burzy, rozkłada na części, demistyfikuje¹³. Dlatego zachęca kobiety, by „pisały siebie: [...] pisały o kobietach i przywoływały kobiety do pisania”, by „odstąpić, to co męskocentryczna historia stłamsiła w nich”¹⁴. Pisanie jest tym miejscem, „gdzie odbywało się zepchnięcie kobiety [...] i gdzie kobieta sama nigdy nie zabierała głosu, [...] właśnie [dlatego] pisarstwo zawiera w sobie możliwość zmiany, jest miejscem, z którego może się wyrwać wywrotowa myśl, ruch wyprzedzający przemianę struktur społecznych i kulturalnych”¹⁵.

Sprzymierzeńcem w tej walce/rebelii został dla Cixous Jacques Derrida, jej mentor i wieloletni przyjaciel, o którym pisała, „gdy go słuchałam, znajdowałam wolność, której potrzebowałam”¹⁶. To, co łączy Cixous i Derridę, to odrzucenie bipolarności podziałów stworzonych w oparciu o zasadę dwubiegunowości de Saussure’a, w której to, co żeńskie jest marginalizowane i odrzucane. I choć motywy ich są różne – Derrida dąży do dysrupcji systemu metafizycznej obecności od środka i pragnie, by sama filozofia obnażyła swoje braki, podczas gdy Cixous kwestionuje podział, zauważając drzemiące w nim dyskryminujące siły, i używa go, by zreformować funkcjonujący w społeczeństwie model myślenia o relacjach między płciami i by upodmiotowić kobiety w każdym aspekcie życia społecznego, politycznego i moralnego – oboje nie zgadzają się na faworyzowanie centrum dyskursu i otwierają się na to, co w nim Inne. Cixous upatruje źródła przemian w języku, lecz by otworzyć go na pożądaną metamorfozę, potrzebuje narzędzia, którym jest dekonstrukcja.

Dekonstrukcja Derridy jest systemem, „strategią krytyczną [...], która [...] bada możliwości interpretacji, [...] poczynając [...] od >punktów oporu< tekstu wobec praktyk ujawniania i wyrażania sensu”¹⁷, jest gotowością do [...]

¹² H. Cixous w wywiadzie z K. O’ Grady, *Pandora’s Question Texe. Guardian of Language*, Trinity College, University of Cambridge, March 1996, [w] *Women’s education des femmes*, Zima 1996-7, nr 12, 4, <http://bailiwick.lib.uiowa.edu/wstudies/cixous>.

¹³ Por. H. Cixous, *Śmiech Meduzy...*, *op. cit.*, s. 147.

¹⁴ *Ibidem*, s. 147-152.

¹⁵ *Ibidem*, s. 151.

¹⁶ A. Armel, H. Cixous, J. Derrida i in., *op. cit.*, s. 3, [w:] A. Kopka, *Spotkania Intertekstualne. O dialogu Hélène Cixous z Jacques’em Derridą*, „Przestrzenie Teorii”, 2014, nr 22, s. 217. https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/13527/1/PT%2022_2014_Aleksander_Kopka_dialogi.pdf.

¹⁷ A. Burzyńska, *Anty-teoria Literatury*, Universitas, Kraków 2006, s. 273.

zaakceptowania zróżnicowania sensów”¹⁸, „podejrzliwością-badaniem języka”¹⁹. Istotą dekonstrukcji jest niekonwencjonalność i odkrywczość, zmierzająca do ukazania „prawdziwych, ukrytych czy bezpośrednio wprost niewidocznych, sensów [...], innych niż znaczenia prezentowane bezpośrednio”²⁰. Cixous dostrzega drzemiący w tej teorii emancypacyjny potencjał i zaczyna budować postkrytyczny i postdekonstruktywistyczny język kobiecy.

Cixous ceni dekonstrukcję za jej „punktowość”, „fragmentaryczność” i skokowość, która „przeciwstawia się dobitnie linearności, ciągłości i holizmowi”²¹, za szukanie miejsc, w których zawiesza się znaczenie, za „cykulowanie wokół pojedynczych „punktów” w przestrzeni tekstu, [...] przypominające kręgi na wodzie, rozchodzące się od miejsca, w które uderzył kamyczek”²². Również i w *écriture féminine* ważne są miejsca poza centrum, na marginesie, puste miejsca, które mogą wypełnić się nową wibracją, które „wyhamowują”, „wskazują przestrzeń, w której znaczenie może się wyłonić”, które „zapisuje nieświadomość, ciało popędowe”, w których bezsens zdaje się zwielokrotniać sens²³.

Écriture féminine, jak i dekonstrukcja, „krążą w krwioobiegu świata”²⁴, jak wyraziła się Cixous w przedmowie do *The Hélène Cixous Reader* (2003), a żyjąc własnym życiem wydają się powoli, lecz nieuchronnie stopniowo przenikać codzienną rzeczywistość, z lub bez pełnej świadomości wielu z uczestniczek tego procesu, sącząc ideę wolności, swobody, nieskrępowanej kobiecości swobodnej ekspresji i indywidualizmu.

Dekonstrukcja umożliwia Cixous dążenie do radykalnej subwersji języka, a nowy język *écriture féminine* może ogłaszać powstanie nowej kobiety, gdyż *écriture féminine* nie jest efemerycznym celem samym w sobie, a procesem twórczym, projekcją i kreacją rzeczywistości. „>Pisać-kobietę<, (kobieta musi pisać kobietę) [...] nadać jej – kobiecie – w języku i przez język nową konstytucję. Uchwycić w nową siatkę pojęć. Pisać – to aktywnie wytwarzać ją w języku, aby mogła działać w przestrzeni społecznej”²⁵.

¹⁸ T. Musiał, *Czy możliwa jest ekstremalna filozofia prawa?*, [w:] *Ponowoczesność. Z zagadnień teorii i filozofii prawa*, M. Błachut (red.), Kolonia Limited, Wrocław 2007, s. 87, [w:] K. Basicz, *Jacques Derrida-prawniczy punkt widzenia*, s. 175, <http://www.repozytorium.uni.wroc.pl/Content/40284/012.pdf>.

¹⁹ *Ibidem*, s. 232.

²⁰ A. Miś, *Filozofia współczesna. Główne nurty*, Warszawa 2000, s. 244, [w:] K. Basicz, *Jacques Derrida...*, *op. cit.*, s. 175.

²¹ A. Burzyńska, *Anty-teoria...*, *op. cit.*, s. 90.

²² *Ibidem*, s. 302.

²³ M. Duras, X. Gauthier, *LesParleuses*, Minuit, Paris 1974, s. 11, [w:] K. Kłosińska, *Feministyczna Krytyka...*, *op. cit.*, s. 427.

²⁴ H. Cixous, [w:] *The Helene Cixous Reader*, S. Sellers (red.), Routledge, Taylor&Francis e-Library 2003.

²⁵ H. Cixous, *Poésie e(s)t Politique*. „Des femmes en mouvement hebdo”, 1979, nr 4, [w:] K. Kłosińska, *Feministyczna Krytyka...*, *op. cit.*, s. 413.

Kampania „(Nie)Bądź Miła”

W dniach 25 listopada - 10 grudnia 2018 roku, w 180 krajach na świecie, odbyła się największa międzynarodowa kampania – 16 Dni Akcji Przeciw Przemocy Wobec Kobiet²⁶. Wzięło w niej udział ponad 2000 różnych organizacji pozarządowych, instytucji, grup nieformalnych oraz osób prywatnych. Dni 25 listopada: Międzynarodowy Dzień Przeciwko Przemocy Wobec Kobiet i 10 grudnia: Międzynarodowy Dzień Praw Człowieka, wyznaczające czas trwania kampanii, symbolicznie wzmocniły jej przekaz, wskazując, że przemoc w stosunku do kobiet jest pogwałceniem praw człowieka.

Kampania 16 Dni Przeciwdziałania Przemocy ze względu na Płeć organizowana jest nieprzerwanie od 1991 roku przez Women's Global Leadership Institute, działający przy Uniwersytecie Rutgers, obecnie – Center for Women's Global Leadership. CWGL jest organizacją zraszającą kobiety, które, „przeciwstawiają się ograniczeniom, zmieniają przyszłość i inicjują zmiany”²⁷. Jej celem strategicznym jest propagowanie równości między płciami i aktywne wspieranie kobiet na płaszczyźnie prywatnej i zawodowej, poprzez organizację różnego rodzaju inicjatyw, programów wsparcia, szkoleń i badań. Od 2015 roku tematem przewodnim międzynarodowej Kampanii Przeciw Przemocy Wobec Kobiet jest hasło „Od pokoju w domu do pokoju na świecie: zadbajmy o bezpieczną edukację dla wszystkich!”²⁸.

W Polsce 16-dniowa Kampania odbyła się pod hasłem „(Nie)Bądź Miła”. Patronowała jej fundacja Autonomia, która działa na rzecz kobiet w kilkunastu miastach w Polsce, tworząc dla nich przestrzeń do „budowania poczucia własnej wartości, odzyskiwania swojego ciała i głosu, podmiotowości, kompetencji w zakresie decyzyjności, sprawczości, zdolności do samostanowienia, współpracy, budowania zdrowych relacji”. W kampanii wzięła również udział firma kosmetyczna Avon oraz Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia” od 1995 roku zajmujące się pomocą psychologiczną i prawną osobom pokrzywdzonym przemocą, a także dbające o edukację społeczną, mającą na celu eliminację zjawisk patologicznych w rodzinie.

---

²⁶ Zjawisko przemocy w rodzinie definiuje przepis art. 2 ust. 2 znowelizowanej w 2010 roku *Ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*, zgodnie z którą przemoc domową cechują cztery podstawowe właściwości, czyli intencjonalność działań oprawcy i asymetria sił na niekorzyść ofiary, połączone z pogwałceniem praw i dóbr osobistych ofiary, powodujące cierpienia osoby pokrzywdzonej. Podstawowym celem przemocy jest pełne podporządkowanie sobie ofiary i przejęcie nad nią kontroli. By zrealizować swe dążenie do dominacji, oprawca, jawnie, lub w formie ukrytych działań siłowych, nie tylko pozbawia ofiarę godności i szacunku, ale często narusza także jej nietykalność fizyczną.

²⁷ <https://wgli.org>.

²⁸ <http://kampania16dni.pl/o-kampanii/czym-jest-kampania>.

W ramach kampanii przedstawione zostały w Internecie cztery spoty prezentujące cztery rodzaje przemocy doświadczane przez kobiety od dzieciństwa do późnej starości, a mianowicie przemoc fizyczną, seksualną, psychiczną i ekonomiczną²⁹. Głównym celem kampanii było zwrócenie uwagi na różnorodne, społecznie akceptowalne postacie przemocy, której ofiarami padają kobiety, jak również mobilizacja struktur rządowych i pozarządowych, odpowiedzialnych za prawodawstwo dotyczące zapobiegania i karania przemocy. W dalszej perspektywie kampania ma służyć dążeniom do stopniowego ograniczania i eliminacji patologii, która ma miejsce w rodzinie.

Jak pokazują statystyki, zarówno w Polsce, jak i na całym świecie problem przemocy domowej wydaje się nadal zjawiskiem powszechnym i w dużym stopniu ignorowanym. Fundacja „Autonomia” i „Niebieska Linia” szacują, że

„[w] Polsce, ponad 90 tys. osób staje się ofiarą przemocy w rodzinie, z czego 90% dorosłych ofiar to kobiety”³⁰, a na świecie, „1 kobieta na 5 przynajmniej raz w życiu doświadczyła przemocy ze strony swojego męża/partnera”, „25% zgłoszonych przestępstw z użyciem przemocy to przemoc wobec kobiet ze strony ich mężów/partnerów”³¹.

Z kolei, jak można wnioskować z przeprowadzonych badań³², dane dotyczące przemocy w rodzinie są zaniżone, gdyż wiele ofiar w ogóle nie zgłasza się po pomoc, nie wiedząc, gdzie szukać pomocy, lub nie zdając sobie sprawy z faktu, że są ofiarami przestępstwa. W wielu przypadkach ofiary przyjmują swój los nie kwestionując roli oprawcy, a nawet akceptując stan rzeczy jako „normalny”, nie rozumiejąc, że przemoc nigdy nie kończy się sama. To ofiara musi chcieć przestać być ofiarą i musi przełamać swój strach i milczenie, by można jej było efektywnie pomóc.

Analiza hasła Kampanii Przeciwko Przemocy Wobec Kobiet: „(Nie)Bądź Miła”

Przymiotnik „miły”:

„miły”

1. sprawiający przyjemność, wywołujący przyjemne wrażenie
2. uprzejmy, serdeczny
3. bliski komuś uczuciowo³³.

---

²⁹ <http://www.niebieskalinia.pl/warszawa/aktualnosci-i-wydarzenia/6154-kampania-nie-badz-mila-materialy-prasowe-oraz-spoty>.

³⁰ <http://www.niebieskalinia.pl/edukacja/podstawowe-informacje-o-przemocy>.

³¹ <http://kampania16dni.pl/o-kampanii/kampania-w-2018-w-polsce>.

³² Por.: https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2012/K_082_12.PDF, s. 3.

³³ W. Doroszewski (red.), *Słownik języka polskiego*, t. I–XI, PWN, Warszawa 1958-1969. <https://sjp.pwn.pl/szukaj/mi%C5%82y.html>.

Synonimy przymiotnika „miły”:

- 1.1. błogi, przyjemny, rozkoszny
- 1.2. uczynny, dobry, dobrotliwy, sympatyczny
- 1.3. luby, kochany.

„Przymiotnik „miły” jest kontynuacją prastawiańskiego *milb*, >sprawiający przyjemne wrażenie, przyjemny, życzliwy; drogi, kochany; budzący współczucie, miłosierdzie<, który z kolei wywodzi się z praindoeuropejskiego *měj-* / *mōj-* / *mī*>drogi, przyjemny, łagodny”³⁴.

Jak wskazuje znaczenie słowa, jego etymologia i synonimy, przymiotnik „miły” ma z jednej strony, wpisane w swój sens, zadowalanie kogoś, a z drugiej sprawianie wrażenia, więc można wywnioskować, że miły to ktoś taki, kto udaje, żeby ktoś inny poczuł się dobrze. Jeśli dodamy trzeci sens słowa „miły”, czyli „kochany” i wprowadzimy osobę, która jest nam z jakichś powodów bliska, przymiotnik „miły” staje się niebezpiecznym narzędziem manipulacji i nacisku, toksycznym słowem otwierającym się na różne interpretacje i intencjonalność jego użytkowników.

Powtarzająca się w kampanii groźba „Bądź miła”, którą kobiety słyszą z ust swoich oprawców, to przykład zwerbalizowanej przemocy. Wielokrotnie artykułowana, eksponuje swoją przewrotność i immanentną wrogość, ponieważ „Bądź miła” znaczy tutaj „udawaj w taki sposób, w jaki cię nauczono i nie sprawiaj kłopotu, bądź cicho i nie kwestionuj”. Jak możemy obejrzyć w trzecim ze spotów, „Bądź miła” zatyka usta, paraliżuje ruchy i wstrzymuje oddech. W pozostałych spotach „Bądź miła” jest fałszywą obietnicą miłości, spokoju i szacunku, która nigdy się nie zmaterializuje, bo przemoc umie tylko eskalować, sama zaś nigdy nie znika.

Twórcy kampanii dostrzegli potencjał drzemący w znaczeniu słowa „miły” i siłę jego ekspresji, które w połączeniu z przewrotną formą komunikatu biorącą w nawias partykułę „(Nie)”, stworzyli kalambur, grę słowną, rodzaj metafory prowokującej do zastanowienia się nad głębszą treścią przekazu. Komunikat sprawnie wymyka się prostym interpretacjom, a przywoływany stereotypowo zbiór desygnatów hasła „(Nie)Bądź Miła” powoduje u odbiorcy konsternację i – by nie utknąć w martwym punkcie niezrozumienia – natychmiastowe poszukiwanie reinterpretacji wykraczających poza najbliższe skojarzenia.

Taka postać informacji działa wielopłaszczyznowo. Po pierwsze, język kampanii nie ustępuje miejsca „analizom uwikłanym w stare automatyzmy”³⁵, nie ustępuje miejsca fallogocentrycznej interpretacji, gdyż „jak i kobiety nie [jest] wyłączną własnością [mężczyzn]”³⁶ i na poziomie interpretacyjnym wymusza re negocjację standardów społecznych ograniczających wyobraźnię i spłaszczających odbiór. To, co do tej pory w języku było niszczone i duszone, schowane wewnątrz, ulega

³⁴ W. Boryś, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2005, s. 329 (zacytowane przez K. Kłosińską), <https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/Mily;18133.html>.

³⁵ H. Cixous, *Śmiech Meduzy...*, *op. cit.*, s. 159.

³⁶ *Ibidem*.

zmianie, ona ma je rozsadzić i uczynić swoim³⁷. Po drugie, jako zwerbalizowana krytyka nadużycia popełnianego na kobietach, język ten demaskuje oprawców i ujawniając mechanizmy przemocy przywraca do społecznej dyskusji problem asymetrii społecznej. Po trzecie, „(Nie)Bądź Miła” to także wezwanie do „anarchii” ukierunkowane na mobilizację sił osoby poddawanej przemocy i jej działania poza kanonem. Skoro życie kobiet znajduje się na marginesie, więc na marginesie, między nawiasem a słowem, muszą one szukać przestrzeni dla siebie, w spacji, między znakami, między znaczeniami, znaleźć swoją podmiotowość i ją wyeksponować.

„(Nie)Bądź Miła”, tak jak postulowała Cixous, wybierając nielinearność, odrzuca dyskurs męski, zaburza stereotypowy odbiór, wymyka się tradycyjnej interpretacji. Między nawiasami pojawia się przestrzeń, przez którą sączy się idea kobiecej wolności i wyłania się kobiecy podmiot, „Bądź!” woła ze sloganu działając jak Austinowski performatyw i tworzy kobietę na nowo. Tekst wylewa się i zaczyna żyć własnym życiem, zaczyna tworzyć nowe skojarzenia, idiomatyzować się i kształtować nową rzeczywistość, bo „językowa dysrupcja przekłada się na społeczną dysrupcję”³⁸ i burzy społecznie poprawne stereotypy.

Utopijne, jak mogłoby się wydawać, wezwanie Cixous do stworzenia nowej kobiety nabiera realnych kształtów i wkracza w sfery użytkowe, codzienne. „Po dekonstrukcji pozycja na marginesie zaczyna znaczyć dla kobiet już coś zupełnie innego”³⁹. Przystaje być miejscem unieruchomienia, a staje się otwartą przestrzenią, w której kobieta może zacząć funkcjonować i aktywnie działać. Przestrzeń między centrum i peryferiami pozwala jej na ruch, poszerza horyzonty, stwarza nowe perspektywy, „skłania do przemyślenia na nowo kategorii”⁴⁰ kobiety i męzczyzny.

W efekcie „wielogłosowa scena zapełnia się głosami kobiet, to one stają się podmiotami w dyskusji. Narzucają swoją perspektywę i swój punkt widzenia. Piszą [i] równocześnie je demonstrują, wytwarzają, unaoczniają”⁴¹. Ekspresja [...] staje się zarówno czynem, jak i miejscem rewolucyjnym, dzięki któremu transformacji podlegają struktury społeczno-kulturowe. Dzięki niej kobiety znajdują swoje uprzywilejowane miejsce i, w efekcie, wyzwolenie⁴². Procesowi zagraża wielokrotnie już przypominany fakt, że „[k]obiety są edukowane do tego, aby >myśleć jak mężczyźni<, aby identyfikować się z męskim punktem widzenia,

---

³⁷ Por. *Ibidem*.

³⁸ Por. A. S. Crawford, *Dis/ruption: Hélène Cixous's écriture feminine and the rhetoric of material idealism*, „Feminismo/s”, 2006, nr 7, s. 45. https://rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/3200/1/Feminismos_7_04.pdf.

³⁹ K. Kłosińska, *Feministyczna Krytyka...*, op. cit., s. 470.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ *Ibidem*, s. 410.

⁴² *Ibidem*, s. 411.

z męskim systemem wartości⁴³, zaś męski punkt widzenia ma wpisany w swój paradygmat immanentną wrogość w stosunku do kobiet. Kobiety bezwiednie przejmują mowę nienawiści i uczą się wrogości w stosunku do siebie, nie zdając sobie sprawy, że pozbawia je to siły, pewności siebie, odziera z podmiotowości i szacunku.

Kluczowe dla powodzenia procesu jest więc pokonanie mowy nienawiści i związanej z nią obojętności na dziejącą się w rodzinach przemoc, przezwycięzenie narzuconych ograniczeń i mówienie o sobie, o swoich przeżyciach i swoim doświadczeniu. „Uzmysłówcie sobie”, sugeruje jak gdyby Cixous, że same czynicie przemoc, którą Wam uczyniono, „podstępem doprowadzono [Was]do tego, że zaczęły[ście] nienawidzić kobiet i stały[ście się swoimi] własnymi wrogami”⁴⁴. Zobaczcie, poczujcie sobą te „[m]ałe dziewczynki uwięzione w >źle wychowanych< ciałach. Pełne rezerwy, niedostępne same dla siebie, zimne jak gład. Nieczułe”⁴⁵. „Długo błędziły[ście], kręcąc się w kółko po obszernym domu dla lalek, dokąd [Was] [...] zapędzono: tam pobierał[ście] wymóżdżające i zabójcze wychowanie”⁴⁶. Patrzenie na swoją historię, którą pisze wam mężczyzna.

By zacząć tworzyć własną opowieść, apeluje Cixous, „przemaluj swoją połowę świata”, „nie wstydz się swojej mocy”, nie skazuj się na „spotwornienie”⁴⁷ tylko dlatego, że chcesz „Być” poprzez „(Nie)Bycie Miłą”. Nie daj się uśmiercić za to, że jesteś kobietą, nie daj się zdyscyplinować, bo to, czego pożądasz, jest już Twoje od zawsze. Zachęca, by wsłuchiwać się we własne ciało „i odczytywać przedjęzykowe sygnały”⁴⁸, a potem „wybuchnąć świetlistym strumieniem o formach dużo piękniejszych, niż te zastygłe w gotowych schematach”⁴⁹ i mówić o swoich przejściach, dzielić się nimi z innymi kobietami. Wszystko się zmieni, odkąd kobieta obdarzy inną kobietę, bo w niej właśnie, utajonej, zawsze gotowej, jest źródło i miejsce dla innej⁵⁰. To miejsce może należeć do sfery niematerialnej, to doświadczenie, którym kobieta dzieli się z kobietą, to wszystko, co może innej przekazać, wszystko, co już i tak jest, gdyż „w kobiecie ogniskuje się historia wszystkich kobiet, ich dzieje osobiste, historia narodowa i ponadnarodowa”⁵¹.

Cixous wie, że zmiana świadomości społecznej to proces, który może zająć całe stulecia i „walka o oswobodzenie zdoła dopiero otworzyć tylko wąską szczelinę. [...] [K]obiety ciągną ku niej, widziałam je, to te, co nie chcą być kurami domowymi ani

---

⁴³ *Ibidem*, s. 64.

⁴⁴ H. Cixous, *Śmiech Meduzy...*, *op. cit.*, s. 150.

⁴⁵ *Ibidem*, s. 149.

⁴⁶ *Ibidem*, s. 150.

⁴⁷ *Ibidem*, s. 148.

⁴⁸ *Ibidem*, s. 161.

⁴⁹ *Ibidem*, s. 149.

⁵⁰ *Ibidem*, s. 154.

⁵¹ *Ibidem*, s. 154.

pogardzanymi, te, które nie boją się ryzyka bycia kobietą”⁵². Nie pozbawia jej to jednak pełnej nadziei wiary w sens walki, a w wyzwoleniu choćby jednej kobiety upatruje sukcesu, który „nie tylko zmodyfikuje stosunek sił, [ale] pociągnie [...] za sobą przemianę stosunków międzyludzkich, myśli, wszystkich sposobów postępowania”⁵³.

Wnioski

Biorąc pod uwagę czas, który minął od przedstawienia projektu *écriture féminine*, wydawałoby się, że ma on niewiele do powiedzenia współczesnym kobietom. Z przeprowadzonej analizy hasła przewodniego Kampanii Przeciwko Przemocy Wobec Kobiet „(Nie)Bądź miła” można jednak wysnuć wniosek, że sprawa kobiet i kobiecość jest immanentną i nierozzerwalną częścią *écriture féminine*, a słowa manifestu nie tracą swej aktualności, gdyż wciąż aktualna jest potrzeba werbalizacji asymetrycznych relacji społecznych pozycjonujących kobiety poza marginesem.

Choć sama autorka *Śmiechu Meduzy* oświadczyła w *Nowej Kobiecie*, iż nie wierzy już, że rewolucja dokona się przez język, szczególnie świat medialny, ciągle na nowo odkrywa *écriture féminine*, wprowadzając je do dialogu i znajdując dla niego nowe interpretacje i zastosowania.

Poddane analizie hasło przewodnie kampanii wydaje się być tego adekwatnym przykładem, gdyż wykorzystanie przez twórców dokonującej się poprzez język dekonstrukcji problemu społecznego z sukcesem wprowadziło kobietą perspektywę i kobiecy punkt widzenia, uobecniło i upodmiotowiło kobietę, która „długo przy pomocy prawa, szantażu, kłamstwa i małżeństwa pozostawała wyzuta z prawa do siebie samej”⁵⁴, poddana alienacji, „subiektywnej ekonomii męskożeńskiej”⁵⁵. Oznacza to także, że przedstawiony w *Śmiechu Meduzy* filozoficzny projekt *écriture féminine* nie stracił na funkcjonalności, przede wszystkim z uwagi na swoją przenikliwość i złożone rozumienie kobiecości, a odczytywany na nowo, na stałe zyskał swój pragmatyczny i utylitarny wymiar jako źródło inspiracji i twórczej kreacji w przestrzeni społecznej.

---

⁵² *Ibidem*, s. 165.

⁵³ *Ibidem*, s. 155.

⁵⁴ *Ibidem*, s. 160.

⁵⁵ *Ibidem*, s. 161.

Bibliografia

- Borkowska G., *Cudzoziemki: studia o polskiej prozie kobiecej*, Wydawnictwo Instytutu Badań Literackich PAN, Warszawa 1996.
- Boryś W., *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2005.
- Burzyńska A., *Anty-teoria Literatury*, Universitas, Kraków 2006.
- Cixous H., *Śmiech Meduzy*, „Teksty Drugie: teoria literatury, krytyka, interpretacja”, 1993, nr 4/5/6 (22/23/24).
- Cixous H., *Poésie e(s)t Politique*, „Des femmes en mouvement hebdo”, 1979, nr 4.
- Cixous H., C. Clément, *The Newly Born Woman*, tłum. B. Wing, Minneapolis-London 2008, s. 86.
- Duras M., X. Gauthier, *Les Parleuses*, Minuit, Paris 1974, s. 11, s. 48-49.
- Kłosińska K., *Feministyczna Krytyka Literacka*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2010.
- Sellers S. (red.), *The Helene Cixous Reader*, Routledge, Taylor & Francis e-Library, 2003.
- Spychalska M., *Znikająca kobieta i śledztwo feministyczne*, „Teksty Drugie”, 2002, nr 6, s. 118.
- Szopa K., *Nieziszczone narodziny. Cixous i Irigaray, czyli kobiety z Czarnego Kontynentu*, „Postscriptum Polonistyczne”, 2017, nr 2, s. 11-25.

Źródła internetowe

- Armel A., H. Cixous, J. Derrida i in., *From the word to life: A dialogue between Jacques Derrida and Hélène Cixous*, “New Literary History” 2006, nr 37/1, s. 1-13. https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/13527/1/PT%2022_2014_Aleksander_Kopka_dialogi.pdf.
- Basicz K., *Jacques Derrida-prawniczy punkt widzenia*, s. 175. <http://www.repozytorium.uni.wroc.pl/Content/40284/012.pdf>.
- Boryś W., *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2005, s. 329. (zacytowany przez K. Kłosińska) <https://sjp.pwn.pl/szukaj/miły.html>.
- Cixous H. w wywiadzie z K. O’ Grady, Pandora’s Questions texte. Guardian of Language, Trinity College, University of Cambridge, March 1996, [w]: *Women’s education des femmes*, Zima 1996-7, nr 12, 4. <http://bailiwick.lib.uiowa.edu/wstudies/cixous>.
- Crawford A. S., *Dis/eruptio: Hélène Cixous’s écriture féminine and the rhetoric of material idealism*, “Feminismo/s”, 2006, nr 7, s. 45. https://rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/3200/1/Feminismos_7_04.pdf.
- Doroszewski W. (red.), *Słownik języka polskiego*, t. I–XI, PWN, Warszawa 1958-1969. <https://sjp.pwn.pl/szukaj/mi%C5%82y.html>.
- Kopka A., *Spotkania intertekstualne. O dialogu Hélène Cixous z Jacques’em Derridą*, „Przestrzenie Teorii”, 2014, nr 22, s. 207-219. https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/13527/1/PT%2022_2014_Aleksander_Kopka_dialogi.pdf.
- Miś A., *Filozofia współczesna. Główne nurty*, Scholar, Warszawa 2000, s. 244. <http://www.repozytorium.uni.wroc.pl/Content/40284/012.pdf>.
- Musiał T., *Czy możliwa jest ekstremalna filozofia prawa?*, [w]: *Ponowoczesność. Z zagadnień teorii i filozofii prawa*, M. Błachut (red.), Kolonia Limited, Wrocław 2007, s. 87 <http://www.repozytorium.uni.wroc.pl/Content/40284/012.pdf>.
- <https://wgli.org>.
- <http://kampania16dni.pl/o-kampanii/czym-jest-kampania>.
- <http://www.niebieskalinia.pl/warszawa/aktualnosci-i-wydarzenia/6154-kampania-nie-badz-mila-materialy-prasowe-oraz-spoty>.
- <http://www.niebieskalinia.pl/edukacja/podstawowe-informacje-o-przemocy>.
- <http://kampania16dni.pl/o-kampanii/kampania-w-2018-w-polsce>.
- https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2012/K_082_12.PDF, s. 3.

Validity of 'Écriture Féminine': Casus the 16 Days of Activism Against Gender-Based Violence Against Women Campaign, (Don't)Be Nice

Summary

This article seeks to confirm the validity of the concept of *écriture féminine* on the basis of the analysis of the slogan of the Against Gender-Based Violence Against Women Campaign held among others in Poland between 25th November and 10th December, “(Don't)Be Nice”. The article contains the concise presentation of the *écriture féminine* manifesto's main areas of interest as well as points at relevant to the article analysis theories that inspired Cixous for her The Laugh of Medusa key ideas. The article analysis begins with the commentary on the word “nice”, its denotation, etymology and connotations, and proceeds to the study of the campaign's slogan to discover that Cixous's thoughts permeate the contemporary language and shape the reality.

Keywords: *écriture féminine*, deconstruction, language